

Liikumis- ja elamisvabadus Euroopas

Juhend ELi kodaniku õiguste kohta

EUROOPA KOMISJON
ÕIGUSKÜSIMUSTE PEADIREKTORAAT

Käesolev juhend peaks aitama teil **paremini mõista, millised on teie õigused** Euroopa Liidus ringi liikudes, ning andma üksikasjalikke praktilisi nõuandeid. Juhendis lähtutakse aprillis 2010 kehtinud ELi õigustikust.

Käesolev dokument ei ole õiguslikult siduv ega ammendav. Euroopa Komisjon ega ükski komisjoni nimel tegutsev isik ei vastuta selles esitatud teabe kasutamise eest.

Liikumis- ja elamisvabadus Euroopas

Juhend ELi kodaniku õiguste kohta

1. peatükk	Mis on ELi kodakondsus?	4
2. peatükk	Kellel on õigus vabalt liikuda ja elama asuda?	6
3. peatükk	Kus saab vaba liikumise ja elamise õigust kasutada?	9
4. peatükk	Ettevalmistused liikumiseks	10
	Schengeni eeskirjad	12
5. peatükk	Esimesed kolm kuud	14
	Riigis viibimisest teatamine	15
6. peatükk	Pärast kolme kuud	16
7. peatükk	Haldusformaalsused	18
	ELi kodanikud	18
	Pereliikmed, kes ei ole ELi kodanikud	21
	Karistused	22
8. peatükk	Elamisõiguse säilitamine	23
	Pereliikmed	24
9. peatükk	Alaline elamisõigus	26
	Haldusnõuded	29
10. peatükk	Võrdne kohtlemine	30
11. peatükk	Piirangud	32
12. peatükk	Töötajate vaba liikumise üleminekukord	35
13. peatükk	Kuidas kaitsta oma õigusi	37

1.

Mis on ELi kodakondsus?

Mida tähendab olla ELi kodanik?

ELi kodakondsus

Iga isik, kellel on mõne ELi liikmesriigi kodakondsus, on automaatselt ka ELi kodanik. ELi kodakondsus täiendab liikmesriigi kodakondsust, kuid ei asenda seda.

ELi kodakondsus annab igale ELi kodanikule olulised õigused, sealhulgas:

- õiguse vabalt liikuda Euroopa Liidus ning asuda elama mis tahes kohas ELi territooriumil;
- õiguse valida või olla valitud Euroopa Parlamendi valimistel ning kohalikel valimistel elukohajärgses ELi liikmesriigis, isegi kui te pole selle riigi kodanik;
- õiguse mis tahes ELi liikmesriigi diplomaatilise või konsulaarasutuse kaitsele kolmandas riigis (*ELi-välises riigis*), kui teie liikmesriigil puudub seal konsulaat;
- õiguse esitada petitsioon Euroopa Parlamendile, pöörduda ombudsmani poole ja kirjutada mis tahes ELi institutsioonile või asutusele.

Käesolevas juhendis käsitletakse teie vaba liikumise ja elamise õigust Euroopa Liidus. Täiendavat teavet oma muude õiguste kohta ELi kodanikuna leiate Euroopa Komisjoni veebipõhisest teabeportaalist **Teie Euroopa** <http://ec.europa.eu/youreurope>

Vaba liikumise õigus

See õigus on kodanike jaoks üks olulisemaid Euroopa Liidu eeliseid. Seda õigust on kasutanud ligikaudu **11 miljonit** ELi kodanikku, kes on asunud elama mõnesse teise ELi liikmesriiki. Veelgi rohkem on neid inimesi, kes sõidavad korrapäraselt teise liikmesriiki seoses tööülesannetega või turistina, ilma et peaksid läbima piirikontrolli Schengeni alal või läbides piiril vaid kiirkontrolli.

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 21 lõikes 1 sätestatakse, et igal ELi kodanikul on õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil, kui aluslepingutega ja nende rakendamiseks võetud meetmetega kehtestatud piirangutest ja tingimustest ei tulene teisiti.

Kohaldatavad ELi õigusaktid

Asjaomane õiguslik raamistik on kehtestatud **direktiiviga 2004/38/EÜ*** (*edaspidi „direktiiv“*). Seda direktiivi hakati kõikide ELi liikmesriikide suhtes kohaldama alates 30. aprillist 2006. Direktiiviga kodifitseeriti ja vaadati läbi olemasolevad ELi õigusaktid, et lihtsustada ja tugevdada kõikide ELi kodanike ja nende pereliikmete vaba liikumise ja elamise õigust.

Direktiiv on kättesaadav aadressil:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:05:05:32004L0038:ET:PDF>

* Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ.

Kõik ELi liikmesriigid on direktiivi oma riiklikesse õigusaktidesse üle võtnud. Kui tahate rohkem teada saada oma õiguste kohta mõnes ELi liikmesriigis, peate tutvuma selles riigis kehtiva õigusega.

Komisjon võttis juulis 2009 vastu **suunised** selle kohta, kuidas ELi liikmesriigid saaksid direktiivi siseriiklikusse õigusesse paremini üle võtta ning seda igapäevases elus paremini kohaldada. Kõnealused suunised on kättesaadavad aadressil:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0313:FIN:ET:PDF>

2. Kellel on õigus vabalt liikuda ja elama asuda?

Kellel on õigus vabalt liikuda ja elama asuda? Kas see on ainult ELi kodanike õigus või saate te endaga kaasa võtta ka näiteks oma Vene rahvusest abikaasa? Ja millised õigused on teie brasiillasest vanaisal, kes on raskelt haige ja kelle eest te peate isiklikult hoolitsema?

ELi kodanikud ja nende pered

ELi kodanikud ja nende pereliikmed (isegi kui nad ei ole mõne ELi liikmesriigi kodanikud) on **direktiiviga hõlmatud**.

Kuid üksnes siis, kui liigute teise ELi liikmesriiki või naasete koju pärast teises ELi liikmesriigis elamist

Direktiivi kohaldatakse teie ja teie pereliikmete suhtes, kes on teiega kaasas või ühinevad teiega, üksnes juhul, kui te **tõesti kolite ELi liikmesriiki või elate ELi liikmesriigis, mille kodanik te ei ole.**

Ühtlasi on teil õigus kasutada direktiiviga tagatud õigusi, **kui naasete koju pärast teises ELi liikmesriigis elamist.**

Teatavatel asjaoludel võib teil direktiivist kasu olla isegi juhul, kui te ei ole teises ELi liikmesriigis elanud, näiteks kui pakute mõnes teises ELi liikmesriigis teenuseid, ilma ise seal elamata.

Kes on ELi kodanik?

Vastavalt eespool selgitatule on ELi kodanik iga isik, kellel on mõne ELi liikmesriigi kodakondsus.

Kes on pereliige?

Teie pereliikmetel on kodakondsusest sõltumata **õigus** teiega teie kodakondsusjärgsest riigist erinevasse ELi liikmesriiki **kaasa tulla** või **teiega** seal elamiseks **ühineda**. See õigus kehtib sõltumata sellest, kas teie pereliikmed on eelnevalt mõnes muus ELi liikmesriigis elanud, ning sellest, millise viisaga pereliige vastuvõtvasse ELi liikmesriiki sisenes.

Teie pereliikmed on abikaasa, (registreeritud) partner ning alanejad ja ülenejad sugulased.

Kõnealuste kategooriate määratlused on järgmised:

- Abikaasa **teie abikaasa**, sõltumata sellest, millal ja kus on abielu sõlmitud;
- Registreeritud partner **teie partner**, kellega olete sõlminud ühe ELi liikmesriigi seaduste kohaselt registreeritud kooselu. Registreeritud partneril on õigus teiega kaasa tulla või ühineda ainult nendes ELi liikmesriikides, mis loevad registreeritud kooselu samaväärseks abieluga;
- Alanejad sugulased **teie**, teie abikaasa või registreeritud partneri **alanejad lähisugulased** (st lapsed, lapselapsed jne), kes on nooremad kui 21-aastased või ülalpeetavad;
- Ülenejad sugulased **teie**, teie abikaasa või registreeritud partneri **ülenejad lähisugulased** (st vanemad, vanavanemad jne), **kes on ülalpeetavad.**

Eespool loetletud pereliikmed saavad kasutada direktiiviga antud õigusi, kui nad tulevad teiega kaasa või ühinevad teiega, ning **ELi liikmesriigid on kohustatud tunnustama nende õigusi.**

Aga teised pereliikmed?

Muudel pereliikmetel, nagu **õed-vennad, nõbud, tädid ja onud ning muud sugulased**, on õigus sellele, et vastuvõttev ELi liikmesriik **lihtsustab** nende riiki sisenemist ja seal elamist, kui:

- nad on teie ülalpeetavad,
- nad on teie leibkonna liikmed või
- kui nende tervisliku seisundi tõttu peate te isiklikult nende eest hoolitsema.

Kui teie vanemad või lapsed, kes on vanemad kui 21-aastased, ei ole teie ülalpeetavad, kuid elavad teiega koos, on neil samuti õigus sellele, et hõlbustatakse nende riiki sisenemist ja seal elamist.

ELi liikmesriigid ei tohi automaatselt välistada ühtegi pereliikmete kategooriat.

Ja teised partnerid?

Kõnealune hõlbustatud sisenemise ja elamise õigus laieneb ka teie **partnerile, kellega teil on püsiv ja nõuetekohaselt tõendatud suhe**. See hõlmab nii partnerlusi samast ja erinevast soost isikute vahel kui ka *de facto* partnerlusi, näiteks kooselu (kui mõlemad partnerid elavad koos).

Lisaks kuuluvad sellesse kategooriasse ka registreeritud partnerid, kes liiguvad ELi liikmesriiki, mis ei tunnista registreeritud partnerlust samaväärseks abieluga.

Nende isikute elamisõigus

Muudel pereliikmetel ja partneritel **ei ole n-ö automaatset õigust teiega ELi liikmesriiki kaasa tulla või teiega seal ühineda**. Nende õiguste kohta teeb otsuse vastuvõttev liikmesriik.

Kõnealustel isikutel on õigus **riiki sisenemise ja seal elamisõiguse saamise lihtsustamisele**. Eelkõige tähendab see, et vastuvõttev ELi liikmesriik peab uurima teie omavahelisi peresidemeid, ning kui leitakse, et te moodustate perekonna, tuleb partnereid kohelda samaväärselt selliste pereliikmetega nagu abikaasad või lapsed.

Vastuvõttev ELi liikmesriik on kohustatud põhjalikult uurima isiklike asjaolusid, põhjendama sisenemis- ja elamisõiguse andmisest keeldumist ning teatama sellest kirjalikult. Niisuguseid otsuseid on võimalik edasi kaevata.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklitest 2 ja 3**.

Kus saab vaba liikumise ja elamise õigust kasutada?

3.

Millistes riikides saab vaba liikumise ja elamise õigust kasutada?

Saate seda õigust kasutada ELis ...

Vaba liikumise ja elamise õigust saate kasutada **kõikides ELi liikmesriikides**, sealhulgas ka Assooridel, Madeiral (*Portugal*), Ahvenamaal (*Soomes*), Kanaari saartel, Ceutal ja Melillal (*Hispaania*) ning Prantsuse ülemeredepartemangudes. Lisaks kehtib see õigus Gibraltaril.

Kõnealune õigus **ei** kehti Kanalisaartel ja Mani saarel, Fääri saartel (Taani) ning ülemeremaades ja -territooriumidel.

Islandil, Liechtensteinis ja Norras ...

Lisaks saate seda õigust kasutada Islandil, Liechtensteinis ja Norras, sest need riigid kuuluvad **Euroopa Majanduspiirkonda**. Sarnaselt võivad ka nende kolme riigi kodanikud Euroopa Liidus vabalt liikuda ja elada.

ning teil on teatavad õigused Šveitsis

Direktiivi **ei** kohaldata Šveitsi suhtes. Sellest hoolimata on teil Šveitsis teatavad õigused 1999. aastal ELi ja Šveitsi vahel sõlmitud isikute vaba liikumist käsitleva kokkuleppe ja selle lisaprotokollide alusel. Need õigused on direktiiviga antavate õigustega võrreldes piiratud. Nimetatud kokkulepe on kättesaadav aadressil:

[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22002A0430\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22002A0430(01):EN:HTML)

4.

Ettevalmistused liikumiseks

Teil on soov asuda elama mõnda teise ELi liikmesriiki.

Millised dokumendid peate enne lahkumist ette valmistama?

Teil on vaja vaid ID-kaarti või passi

ELi kodanikuna on teil alati võimalik piiri ületada kehtiva ID-kaardi või passiga.

Te **ei** vaja masinloetavat ID-kaarti või passi, mis kehtib veel vähemalt 3 kuud. Võite kasutada mis tahes kehtivat reisidokumenti. ELi liikmesriigid ei saa teilt nõuda kas üksnes passi või üksnes ID-kaarti. Teil on õigus valida, millist reisidokumenti soovite esitada ja seda õigust ei saa piirata. **Te ei vaja sissesõiduviisat.**

Kuna riiklikud ametiasutused võivad igal hetkel nõuda, et tõendaksite oma isikut julgeoleku kaalutlustel, peaksite alati oma isikut tõendavat dokumenti kaasas kandma.

Kas olete oma passi või ID-kaardi kaotanud või unustanud?

Juhul, kui avastate piiri ületamisel, et teil ei ole kaasas ID-kaarti ega passi, ei saa piirivalveametnikud teid tagasi saata ilma, et annaks teile võimaluse vajalikud dokumendid hankida või lasta need mõistliku aja jooksul piirivalveametnikele tuua.

Lisaks võite muul viisil tõendada, et teie suhtes kehtib vaba liikumise ja elamise õigus, esitades näiteks tõendid oma isiku ja kodakondsuse kohta.

Teie pereliikmetele kehtivad eeskirjad

Kui ka teie pereliikmed on ELi kodanikud, kehtivad nende suhtes samad eeskirjad.

Pereliikmed, kes **ei** ole mõne ELi liikmesriigi kodanikud (see tähendab, et nad on **kolmanda riigi kodanikud**), võivad vastuvõtvasse ELi liikmesriiki siseneda kehtiva passiga. Kui nad on pärit riikidest, mille suhtes kehtib viisakohustus, **võidakse neilt nõuda sissesõiduviisat**.

Riigid, mille kodanikelt nõutakse sissesõiduviisat, on loetletud määruses (EÜ) nr 539/2001 või Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul siseriiklikes õigusaktides.

Sissesõiduviisa?

ELi liikmesriigid on kohustatud lihtsustama vajaliku viisa andmist teie pereliikmele, kes on pärit kolmandast riigist. Sellised viisad antakse tasuta, niipea kui võimalik ja kiirmenetluse teel. Komisjon on arvamusel, et üle nelja nädala pikkused viivitused ei ole mõistlikud.

ELi liikmesriigid võivad nõuda teie pereliikmetelt üksnes sissesõiduviisat, **mitte** aga pere- ega elamisviisat.

Milliseid dokumente nõutakse?

Teie kolmandast riigist pärit pereliikmetel on õigus siseneda liikmesriiki seetõttu, et neil on peresidemed teie kui ELi kodanikuga. **Konsulaartöötajad võivad neilt nõuda üksnes passi ning dokumenti, mis tõendab peresidemeid teiega**, näiteks abielu- või sünnitunnistus, ning vajaduse korral tõendit selle kohta, et nad on teie ülalpeetavad. Pereliikmetelt **ei tohi** nõuda selliseid dokumente nagu reisipiletid, töötõend, palgatõendid, kontoväljavõtted, elukohatõend või tõend elatusvahendite kohta või tervisetõend.

Pass ilma viisata?

Pereliikmeid **ei tohi** automaatselt piirilt tagasi saata, kui neil ei ole kehtivat passi või vajalikku sissesõiduviisat, kui nad suudavad teisiti tõendada oma isikut ja peresidemeid teiega.

Elamisluba tähendab, et viisat ei ole vaja

Kehtiv elamisluba, mille on välja andnud üks Schengeni alaga liitunud ELi liikmesriikidest (*vaata allpool*), **vabastab pereliikmed viisanõudest teistes Schengeni alaga liitunud ELi liikmesriikides.**

Kui teie kolmandast riigist pärit pereliikmed liiguvad Schengeni alaga liitunud ELi liikmesriigi ja Schengeni alasse mittekuuluva ELi liikmesriigi vahel, võib nad samuti viisanõudest vabastada, kui neil on kehtiv elamisluba, mille on neile kui pereliikmetele andnud ELi liikmesriik, mille kodanik teie ei ole.

Lennukipardale minek

Euroopa-sisese lennu puhul saate pardale minna kehtiva passi või ID-kaardiga (*teie kolmandast riigist pärit pereliikmed kehtiva passiga*). Muid isikut tõendavaid dokumente võidakse aktsepteerida juhul, kui see vastab vedaja sise-eeskirjadele.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklist 5**.

Schengeni eeskirjad

Mis on oluline Schengeni alal liikudes?

Mis on Schengeni ala?

Schengeni ala on tsoon Euroopa Liidus, kus on kaotatud **piirikontroll sisepiiridel**. Selles tsoonis kehtivad nn Schengeni eeskirjad.

Schengeni alasse kuulub enamik ELi liikmesriike (*Austria, Belgia, Eesti, Hispaania, Itaalia, Kreeka, Leedu, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Malta, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Taani, Tšehhi Vabariik ja Ungari*) ning Island, Norra ja Šveits.

Bulgaaria, Küpros, Rumeenia ja Liechtenstein ei ole veel Schengeni ala täieõiguslikud liikmed, sest nende riikide ja Schengeni ala vahelistel piiridel säilitatakse piirikontroll seni, kuni need riigid täidavad piirikontrolli tühistamiseks vajalikud nõuded.

Ühendkuningriik ja Iirimaa ei kuulu Schengeni alasse, sest nad on otsustanud säilitada piirikontrolli enda ja teiste ELi liikmesriikide vahelisel piiril.

ELi kodanike kontroll piiril

ELi kodanikud, kes ületavad välispiire, peavad läbima vaid minimaalse kontrolli ning võivad kasutada ELi kodanike jaoks ette nähtud ridu.

Piirikontrolli kaotamine tähendab, et Schengeniga ühinenud ELi liikmesriikide vahelist **sisepiiri ületades ei pea enam näitama passi ega ID-kaarti**. Sellest hoolimata peaksite alati kandma oma passi või ID-kaarti kaasas, sest teie vaba liikumise ja elamise õigus on seotud tingimusega, et suudate nõudmise korral need dokumendid esitada.

... ja nende pereliikmete kontroll piiril

Kui teie pereliikmed on samuti ELi kodanikud, kehtivad nende suhtes samad reeglid.

Kolmandast riigist pärit pereliikmed võivad siseneda Schengeni alale sissesõiduviiisaga, kui nad seda vajavad (*vt eespool*), ning kogu Schengeni alal vabalt liikuda, sest ühtne viisa kehtib tervel liikmesriikide territooriumil.

5. Esimesed kolm kuud

Olete ületanud piiri, aga mis saab edasi?

Elamisõigus kolme esimese kuu jooksul

Igal ELi kodanikul **on õigus elada** vastuvõtva ELi liikmesriigi territooriumil **kuni kolm kuud, ilma et ta peaks täitma muid tingimusi või formaalsusi** peale selle, et tal peab olema kaasas **kehtiv ID-kaart või pass.**

Ei ole oluline, kas tulite tööle või õppima või külastate riiki lihtsalt turistina. Vajate vaid kehtivat ID-kaarti või passi.

Teiega kaasas olevad või teile järgnevad **kolmandast riigist pärit pereliikmed** võivad teiega koos elada kuni kolm kuud, **kui neil on kaasas pass.**

Töötajate erikohtlemine

ELi kodanikel on ilma ühegi tingimuse või formaalsuseta õigus elada vastuvõtvast ELi riigis kuus kuud või isegi kauem, kui nad otsivad selles riigis tööd ning neil on tegelikult võimalik tööd leida.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklist 6**.

Riigis viibimisest teatamine

Riigis viibimisest teatamine

Vastuvõttev ELi liikmesriik võib teilt ja teie pereliikmetelt nõuda, et **teateksite oma riigis viibimisest** mõistliku aja jooksul pärast saabumist. See annab vastuvõtva liikmesriigi ametiasutustele võimaluse pidada täpset arvet rahvastiku liikumise üle riigis.

Kuid ELi liikmesriigid võivad ka otsustada, et nad ei nõua riigis viibimisest teatamist.

Mis juhtub, kui te ei teata riigis viibimisest?

Kui teie või teie pereliikmed **ei täida riigis viibimisest teatamise nõuet**, võib teie suhtes kohaldada **proportsionaalseid ja mittediskrimineerivaid halduskaristusi**. See tähendab, et karistused peavad vastama rikkumise tõsidusele ning need peavad ühtima karistustega, mida oleks määratud vastuvõtva ELi liikmesriigi kodanikele. Igatahes ei saa teid selle nõude rikkumise tõttu riigist välja saata.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artikli 5 lõikest 5**.

6. Pärast kolme kuu möödumist

Aga mis siis, kui tahate jääda kauemaks kui kolmeks kuuks?

Edasine sõltub teie staatusest

Kui soovite elada riigis kauem kui kolm kuud, peate vastama teatavatele tingimustele. Need tingimused sõltuvad teie staatusest vastuvõtvast ELi liikmesriigis.

Töötajad, füüsilisest isikust ettevõtjad, teenuste pakkujad

Töötajad ja füüsilisest isikust ettevõtjad võivad riigis elada ilma ühegi tingimusega peale selle, et nad on töötajad või füüsilisest isikust ettevõtjad. Sama õigus on isikutel, kes pakuvad vastuvõtvast ELi liikmesriigis ajutiselt teenuseid.

Töötajate vaba liikumise üleminekukorda on täpsemalt kirjeldatud 12. peatükis.

Töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja staatuse säilitamine

ELi kodanikud säilitavad töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja staatuse:

- kui nad ei saa haiguse või õnnetuse tagajärjel töötada või
- kui nad on võetud nõuetekohaselt arvele töötuna endast sõltumatutel põhjustel ja on registreeritud asjaomases tööhõiveametis tööotsijaks või
- kui nad osalevad tööalasel koolitusel.

Õpilased ...

Õpilased peavad täitma järgmised kolm tingimust:

- nad on kantud õppeasutuse nimekirja ning nende peamine eesmärk on **õpingud või kutseõpe**,
- neil on vastuvõtva ELi liikmesriigi **kõikehõlmav ravikindlustus** ning
- nad kinnitavad ELi liikmesriigi asjaomasele asutusele **avalduses** või mõne muu enda valitud dokumendi abil, et neil on enda ja oma pereliikmete ülalpidamiseks **piisavalt vahendeid**, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva ELi liikmesriigi sotsiaalsüsteemi.

... ja teised mittetöötavad isikud

Ka **teistel mittetöötaval isikutel** (*nt töötud, pensionärid jne*) peab olema enda ja oma pereliikmete ülalpidamiseks **piisavalt vahendeid**, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva ELi liikmesriigi sotsiaalsüsteemi, ning **kõikehõlmav ravikindlustus**.

Pereliikmete õigused

Teie pereliikmetel on õigus teiega koos elada, kui te vastate käesolevas peatükis kirjeldatud tingimustele.

Õpilaste pereliikmete suhtes kehtiv erand

Ainus erand on kehtestatud õpilaste mõningatele pereliikmetele. Vastuvõttev ELi liikmesriik võib otsustada, et ainult õpilase abikaasal, registreeritud partneril ja temast sõltuvatel alanejatel sugulastel on nn automaatne elamisõigus. Teistel pereliikmetel, näiteks vanematel, on õigus üksnes riiki sisenemise lihtsustamisele.

See on isiklik õigus

Õigus elada teises ELi liikmesriigis on teie põhi- ja isiklik õigus ning see on teile antud otse Euroopa Liidu toimimise lepingu alusel.

Seega ei sõltu elamisõigus sellest, kas olete täitnud haldusformaalsused.

Põhimõtteliselt tähendab see, et kui te vastate kehtestatud tingimustele, on teil kohe õigus ELi liikmesriigis elada ning seda õigust ei anta teile alles vastuvõtva ELi liikmesriigi otsusega. Kui vastuvõttev ELi liikmesriik annab teile ja teie pereliikmetele sellealased dokumendid, on nende ainus eesmärk teie elamisõiguse tunnustamine. Kui te ennast ei registreeri või kui lõpeb teie pereliikme elamisloa kehtivus, ei saa teie elamisõigust lõpetada, kui vastate jätkuvalt nimetatud tingimustele. Kuna te aga ei ole täitnud siseriiklikke eeskirju, siis võidakse teie suhtes kohaldada proportsionaalseid või mittediskrimineerivaid halduskaristusi.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklist 7**.

Haldusformaalsused

Milliseid haldusformaalsusi peate täitma, et võiksite jääda riiki kauemaks kui kolm kuud?

ELi kodanikud

Registreerimine

Vastuvõttev ELi liikmesriik võib nõuda, et registreeriks te ennast asjaomases asutuses, kuid registreerimist on õigus nõuda vaid siis, kui **riigis elamise periood on pikem kui kolm kuud**.

ELi liikmesriigid võivad ELi kodanikelt registreerimist ka mitte nõuda.

Registreerimistunnistus ja -tähtaeg

Registreerimise tähtaja määrab kindlaks iga ELi liikmesriik eraldi, kuid see ei või olla lühem kui kolm kuud alates saabumise kuupäevast. Nõutavate dokumentide esitamise järel väljastab riigi asjaomane ametiasutus teile kohe **registreerimistunnistuse**, millel on teie nimi, aadress ja registreerimise kuupäev.

Elamisloa nõue on tühistatud

Direktiiviga tühistati nõue, mille kohaselt nõuti liidu kodanikelt elamisloaba. Selle asemel antakse registreerimistunnistus, mille väljastamise menetlus on palju kiirem.

Vajalikud dokumendid

Vastuvõttev ELi liikmesriik võib teilt nõuda, et esitaksite dokumendid, mis näitavad, et vastate 6. peatükis loetletud tingimustele.

- ID-kaart või pass Igal juhul peab teil kaasas olema **kehtiv ID-kaart või pass**. Sõltuvalt teie staatusest, võidakse teilt nõuda ka tõendeid, et vastate oma staatusega (*nt töötaja, õpilane jne*) seotud elamisõiguse saamise tingimustele.
- töötajad **Töötajad** peavad esitama **tööandja kinnituse tööle võtmise kohta või töötõendi**. Palgatõendeid ei ole vaja esitada.
- füüsilisest isikust ettevõtjad **Füüsilisest isikust ettevõtjad** peavad **tõendama, et nad on füüsilisest isikust ettevõtjad**.
- õpilased **Õpilased peavad esitama** järgmised dokumendid:
 - **tõend**, et nad **on kantud** akrediteeritud õppeasutuse nimekirja,
 - **kõikehõlmava ravikindlustuse tõend** ja
 - **avaldus** või muu samaväärne dokument, **et neil on piisavalt vahendeid**, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva ELi liikmesriigi sotsiaalsüsteemi.
- muud isikud **Muud mittetöötavad isikud** peavad esitama **kõikehõlmava ravikindlustuse tõendi** ja **tõendi piisavate vahendite kohta**, et mitte koormata vastuvõtva ELi liikmesriigi sotsiaalsüsteemi.

Kui suured on piisavad vahendid?

Summat, mida ELi liikmesriigid võivad lugeda n-õ piisavateks vahenditeks, ei ole kindlaks määratud.

ELi kodanikel on piisavalt vahendeid juhul, kui need ületavad künnise, mille alusel antakse vastuvõtvas ELi liikmesriigis toimetulekutoetust (*või miinimumpensionit*).

Liikmesriigi ametiasutused peavad arvesse võtma asjaomase ELi kodaniku olukorda, ent võivad vajaduse korral kontrollida vahendite olemasolu, seaduslikkust, nende suurust ja kättesaadavust. Arvestada tuleb ka kolmandatelt isikutelt laekuvaid vahendeid.

Aga pereliikmed?

Teie **pereliikmetele, kes on ka ise ELi kodanikud**, antakse samuti **registreerimistunnistus** järgmiste dokumentide esitamisel:

- kehtiv ID-kaart või pass,
- teie registreerimistunnistus või registreerimissüsteemi puudumise korral muu tõend, mis kinnitab teie elamist vastuvõtvast ELi liikmesriigis, ja
- dokument, mis tõendab teie omavahelisi peresidemeid või registreeritud kooselu, ning vajaduse korral dokumendid, mis tõendavad, et kõnealused pereliikmed on teie ülalpidamisel.

Pereliikmed, kellel on õigus riiki sisenemise ja seal elamise lihtsustamisele, peavad *lisaks* esitama:

- päritoluriigi asjaomase asutuse väljastatud dokumendi, mis tõendab, et nad teie ülalpeetavad või leibkonna liikmed,
- tõendi tõsiste tervislike põhjuste kohta või
- tõendi, et neil on teiega püsiv suhe.

Dokumentide kinnitamine ja tõlkimine

Kui ELi liikmesriigil on tõsised kahtlused esitatud dokumentide ehtsuse suhtes, võib ta teilt nõuda, et laseksite nende kehtivust tõendada. Selleks peate pöörduma juristi või notari poole või oma saatkonda ning tavaliselt maksma ka tasu. Kui ELi liikmesriik ei ole võimeline teie dokumente mõistma, võib ta nõuda ka tõlget.

Kui **dokumendid on võltsitud**, võivad ELi liikmesriigid võtta vajalikke meetmeid, millega **keeldutakse** direktiivist tulenevate õiguste tunnistamisest, **lõpetatakse** selliste õiguste **kehtimine** või **tühistatakse** need õigused.

Millised on tasud?

Registreerimistunnistusi **peab andma tasuta või tasu eest, mis ei ületa kodanikelt samalaadsete dokumentide**, näiteks riigi ID-kaartide, **väljaandmise eest võetavat tasu**.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklist 8**.

Pereliikmed, kes ei ole ELi kodanikud

Elamisluba

Pereliikmetele, kes ei ole ELi kodanikud, antakse **elamisluba**, millel on selgelt näidatud, et nad on ELi kodaniku pereliikmed, kui nad esitavad järgmised dokumendid:

- kehtiv pass,
- teie registreerimistunnistus või registreerimissüsteemi puudumisel muu tõend, mis kinnitab teie elamist vastuvõttvas ELi liikmesriigis, ja
- dokument, mis tõendab teie omavahelisi peresidemeid või registreeritud koos-elu, ning vajaduse korral dokumendid, mis tõendavad, et nad on teie ülalpidamisel.

Pereliikmed, kellel on õigus riiki sisenemise ja seal elamise lihtsustamisele, peavad esitama samad dokumendid, mida nõutakse ELi kodanikult, kellel on sama õigus.

Tähtajad ja kehtivus

Teie pereliikmed, kes ei ole ELi kodanikud, on *peavad taotlema elamisluba*, kui liikmesriigis kavatsetakse elada kauem kui kolm kuud.

Taotluse esitamise tähtaeg ei tohi olla lühem kui kolm kuud alates saabumise kuupäevast.

Elamisluba antakse välja kuue kuu jooksul alates taotluse esitamise kuupäevast ning see kehtib viis aastat alates selle väljaandmisest (*või teie kavandatava elamisperioodi ajal, kui see on lühem kui viis aastat*). Elamisluba tuleb välja anda **eraldi dokumendina**, mitte kleebisena passis. **Elamisloa taotlemise tõend antakse välja viivitamata.**

Dokumentide kinnitamine ja tõlkimine

Nii nagu ELi kodanikegi puhul, võib ELi liikmesriik nõuda dokumentide kehtivuse tõendamist, kui ELi liikmesriigil on nende ehtsuse suhtes tõsiseid kahtlusi. Selleks peate minema juristi või notari juurde või oma saatkonda ning tavaliselt maksma ka tasu. Kui ELi liikmesriik ei ole võimeline teie dokumente mõistma, võib ta nõuda ka tõlget.

Kui **dokumendid on võltsitud**, võivad ELi liikmesriigid võtta vajalikke meetmeid, millega **keeldutakse** direktiivist tulenevate õiguste tunnistamisest, **lõpetatakse** selliste õiguste **kehtimine** või **tühistatakse** need õigused.

Millised on tasud?

Registreerimistunnistusi **peab andma tasuta või tasu eest, mis ei ületa kodanikelt samalaadsete dokumentide väljaandmise eest võetavat tasu.**

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklitest 9 ja 11.**

Karistused

Ja kui te ei täida haldusnõudeid...?

Mis juhtub, kui te ei ole nõutavat dokumenti taotlenud?

Kui teie või teie pereliikmed **ei täida registreerimise või elamisloa taotlemise nõuet**, võib teie suhtes kohaldada üksnes **proportsionaalseid ja mittediskrimineerivaid** karistusi. ELi liikmesriigid võivad kohaldada samu karistusi, mida nad rakendavad oma kodanike suhtes, kui viimastel ei ole kaasas ID-kaarti.

Igatahes **ei tohi teid või teie pereliikmeid üksnes selle nõude rikkumise eest riigist välja saata.**

Kas teilt võib nõuda kõnealuste dokumentide kaasaskandmist?

ELi liikmesriigid võivad nõuda, et mittekodanikud kannaksid alati kaasas oma registreerimistunnistust või elamisluba, ja seda kontrollida, kuid üksnes juhul, kui sama nõue kehtib kodanike ja nende ID-kaartide suhtes.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artikli 8 lõikest 2 ja artikli 9 lõikest 3.**

Elamisõiguse säilitamine

8.

Mida peate tegema, et säilitada oma elamisõigus?

Kuidas saate oma elamisõigust säilitada?

Teil ja teie pereliikmetel on elamisõigus niikaua, kuni te vastate selle õiguse saamise tingimustele. Seega võite elamisõiguse kaotada, kui te enam ei tööta ega säilita töötaja staatust või kui te lõpetate õpingud ja teil ei ole piisavalt vahendeid, et katta elamiskulusid.

Sotsiaalisüsteemi koormamine võib teie elamisõigust ohustada

Kui teie elamisõiguse tingimuseks on piisavate vahendite omamine, et mitte koormata vastuvõtva ELi liikmesriigi sotsiaalisüsteemi (st kui te ei ole majanduslikult aktiivne), võib selle kehtivuse lõpetada kohe, kui hakkate vastuvõtva ELi liikmesriigi sotsiaalisüsteemi põhjendamatult koormama.

See ei tähenda, et te ei tohiks üldse vajaduse korral sotsiaalabi taotleda. Teil on õigus saada toetust samadel tingimustel kui vastuvõtva ELi liikmesriigi kodanikel.

Vastuvõtval ELi liikmesriigil on siiski õigus kontrollida teie taotluse asjaolusid. Ta võib kaaluda, kas teie abivajaduse puhul on tegemist ajutiste raskustega. Liikmesriik võtab arvesse teie elamisperioodi kestust, olukorda ja antud abi suurust.

Kui vastuvõttev ELi liikmesriik otsustab, et olete muutunud tema sotsiaalabisüsteemile põhjendamatuks koormaks, võib ta teid riigist välja saata. Samas **ei tohi väljasaatmine olla sotsiaalabisüsteemi kasutamise automaatne tagajärg**.

Väljasaatmise tagajärjed

Kui teid saadetakse eespool nimetatud põhjustel riigist välja, **ei tohi** ELi liikmesriik kehtestada teile sisenemiskeeldu ning te võite riiki igal ajal naasta ning oma elamisõigust kasutada, kui vastate 6. peatükis kirjeldatud tingimustele.

Erandiks on majanduslikult aktiivsed isikud

Sellistesse kategooriatesse kuuluvaid isikuid, kelle elamisõigus ei sõltu piisavate vahendite olemasolust, näiteks töötajad või füüsilisest isikust ettevõtjad, **ei tohi** sotsiaalabi saamise tõttu riigist välja saata.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklist 14**.

Pereliikmed

Mis juhtub pereliikmetega, kui ELi kodanik kaotab vastuvõtvast liikmesriigis elamise õiguse?

Pereliikmete elamisõiguse säilitamine

Teie pereliikmed võivad teataval tingimustel oma elamisõiguse säilitada, kui **te surete või lahkute või kui peresidemed katkestatakse** (*abielulahutus, abielu tühistamine või registreeritud partnerluse lõpetamine*).

Kuna nende elamisõigus tuleneb ja sõltub **teie** vaba liikumise ja elamise **õigusest**, mõjutab teie surm või lahkumine või peresidemete katkestamine nende õiguslikku seisundit vastuvõtvast ELi liikmesriigis.

Kui omandatud on alaline elamisõigus (*vt 9. peatükk*), säilitatakse see õigus tingimusteta isegi pärast teie surma või lahkumist või peresidemete katkestamist.

Teie pereliikmete olukord sõltub sellest, kas nad on ELi kodanikud või mitte.

Nad on ka ise ELi kodanikud

Kõnealused sündmused ei mõjuta nende elamisõigust, kui **nad on ELi kodanikud** ja vastavad ise elamisõiguse saamise tingimustele (*põhimõtteliselt tähendab see, et nad peavad olema kas töötajad, füüsilisest isikust ettevõtjad, õpilased või mittetöötavad isikud, kellel on kõikehõlmas ravikindlustus ja piisavalt vahendeid*), või kui nad on nimetatud tingimustele vastava ELi kodaniku pereliikmed (*nt ülalpeetavad pereliikmed*).

Nad ei ole ELi kodanikud

Kui nad ei ole ELi kodanikud, ei mõjuta kõnealused sündmused nende elamisõigust juhul, kui nad vastavad ise elamisõiguse saamise tingimustele või kui nad on neile tingimustele vastava isiku pereliikmed. **Lisaks peavad nad vastama teatavatele lisatingimustele, mis sõltuvad olukorrast ning on loetletud allpool.**

ELi kodaniku surm või lahkumine

Teie kolmandast riigist pärit pereliikmete elamisõigus ei kao teie **surma** tõttu, kui nad on elanud teie pereliikmetena vastuvõtvast ELi liikmesriigis vähemalt ühe aasta enne teie surma.

Kooliõpilased ja nende vanemad

Teie **lahkumise** korral **ei** säilita teie kolmandast riigist pärit pereliikmed põhimõtteliselt elamisõigust, kuid kui teie lapsed on kantud õppimise eesmärgil õppeasutuse nimekirja, siis ei tohiks teie lahkumine või surm mõjutada kuni õpingute lõpuni laste elamisõigust või selle vanema elamisõigust, kes lapsi tegelikult hooldab, hoolimata nende kodakondsusest.

Abielulahutus või registreeritud partnerluse lõpetamine

Teie kolmandast riigist pärit pereliikmed võivad saada iseseisva elamisõiguse, kui abielu või registreeritud kooselu on kestnud enne abielulahutuse või abielu kehtetuks tunnistamise menetluse või registreeritud kooselu lõpetamise algatamist vähemalt kolm aastat, sealhulgas ühe aasta vastuvõtvast liikmesriigis.

ELi kodaniku laste hooldusõigus ja õigus nendega suhelda

Lisaks võib teie kolmandast riigist pärit pereliige saada iseseisva elamisõiguse ka juhul, kui abikaasade või registreeritud partnerite kokkuleppe või kohtuotsuse kohaselt on tal teie laste hooldusõigus või õigus teie alaealise lapsega suhelda, kui kohus on otsustanud, et suhtlemine peab toimuma vastuvõtvast ELi liikmesriigis.

Alaealise lapsega suhtlemise õigusega seoses säilitatakse elamisõigus nii kaua, kuni see on vajalik.

Eriti rasked asjaolud

Pereliikmed saavad iseseisva elamisõiguse ka siis, kui seda õigustavad eriti rasked asjaolud, näiteks koduvägivalla ohvriks langemine abielu või registreeritud kooselu ajal.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiata direktiivi **artiklitest 12 ja 13**.

9. Alaline elamisõigus

Missugused õigused tekivad teil pärast seda, kui olete elanud liikmesriigis seaduslikult viis järjestikust aastat?

Alaline elamisõigus

Direktiiviga antakse **ELi kodanikele ja nende pereliikmetele alaline elamisõigus.**

Kuidas ELi kodanikud selle omandavad?

Selleks, et teil tekiks vastuvõtvast ELi liikmesriigis alaliselt elamise õigus, peate te olema seal elanud **seaduslikult viis aastat järjest!** See õigus on teile antud **ELi õigusega.**

See õigus on tingimusteta, kuid kas selle võib kaotada?

Kui alaline elamisõigus on omandatud, ei kehti selle õiguse suhtes 6. ja 7. peatükis ette nähtud tingimused. Võite selle õiguse kaotada vaid siis, kui viibite vastuvõtvast ELi liikmesriigist eemal rohkem kui kaks aastat järjest.

Lubatud eemalviibimised

Pidevat elamist ei mõjuta järgmised asjaolud:

- ajutised eemalviibimised, mis ei kesta kokku rohkem kui kuus kuud aastas, või
- pikemaajalised eemalviibimised seoses kohustusliku ajateenistusega või
- üks eemalviibimine maksimaalselt kaheteistkümne järjestikuse kuu jooksul ja olulistel põhjustel, näiteks rasedus ja sünnitus, raske haigus, õpingud või kutseõpe või lähetus mõnda teise ELi liikmesriiki või kolmandasse riiki.

Kuidas pereliikmed selle omandavad?

Teie pereliikmed saavad vastuvõtvast ELi liikmesriigis alalise elamisõiguse, kui nad on seal koos teiega seaduslikult viis aastat elanud.

Pereliikmed, kes säilitasid oma elamisõiguse vastuvõtvast ELi liikmesriigis pärast teie surma või lahkumist või peresidemete katkestamist, võivad samuti saada alalise elamisõiguse isiklikel alustel pärast seda, kui on elanud vastuvõtvast ELi liikmesriigis viis aastat.

Töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate soodsam kohtlemine

Tingimused, mida peate täitma, et saada alalist elamisõigust, sõltuvad teie staatusest vastuvõtvast ELi liikmesriigis. Mõnda kategooriasse kuuluvaid isikuid **koheldakse soodsamalt**.

Kui olete **töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja**, võite teatud tingimustel omandada alalise elamisõiguse **enne, kui olete elanud vastuvõtvast ELi liikmesriigis pidevalt viis aastat**, ja seda kolmel juhul:

1. Jõudmine ikka, mis annab õiguse saada vanaduspensioni või minna ennetähtaegselt pensionile

Kui lõpetate töötamise, sest olete **jõudnud vanadusepensioni ikka või lähete pensionile ennetähtaegselt**, ning:

- olete kõnealusel ELi liikmesriigis töötanud vähemalt *kaheteistkümne eelneva kuu jooksul* ja
- olete elanud seal pidevalt üle *kolme aasta*.

Kui vastuvõtva ELi liikmesriigi õigusega ei anta teatavatele füüsilisest isikust ettevõtjate kategooriatele vanaduspensioni saamise õigust, loetakse vanusetingimus täidetuks pärast asjaomase isiku 60-aastaseks saamist.

2. Püsiv töövõimetus

Kui olete lõpetanud vastuvõtvas ELi liikmesriigis töötamise **püsiva töövõimetus** tagajärjel ning:

- olete elanud seal pidevalt üle *kahe aasta*.

Kui töövõimetus on põhjustanud tööõnnetus või kutsehaigus, ei seata teie elamisperioodi kestusele mingeid tingimusi.

3. Piirialatöötajad

Kui töötate **teises ELi liikmesriigis** ning:

- seda pärast *kolmeaastast* järjestikust töötamist ja elamist vastuvõtvas ELi liikmesriigis ja
- kui te olete säilitanud oma elukoha vastuvõtvas ELi liikmesriigis, kuhu pöörduate tavaliselt tagasi *iga päev* või *vähemalt kord nädalas*.

Kui soovite omandada alalist elamisõigust vastuvõtvas ELi liikmesriigis kahel esimesel juhul, loetakse *töökohajärgses ELi liikmesriigis töötamiseks veedetud aeg vastuvõtvas ELi liikmesriigis* veedetud ajaks.

Pereliikmed

Kui teie saate eespool loetletud kolmel juhul alalise elamisõiguse, saavad selle ka vastuvõtvas ELi liikmesriigis teiega koos elavad pereliikmed.

Kui olete töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja ning kui te **surete enne alalise elamisõiguse saamist**, võivad pereliikmed, kes teiega koos elasid, omandada alalise elamisõiguse tingimusel, et:

- te olite surma hetkeks vastuvõtvas ELi liikmesriigis pidevalt elanud *kaks aastat* või
- surma põhjustas tööõnnetus või kutsehaigus või
- teie lesk oli kaotanud kõnealuse ELi liikmesriigi kodakondsuse teiega abielludes.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklitest 16 ja 17**.

Haldusnõuded

Mida peate oma alalise elamisõiguse tõendamiseks tegema?

Milline dokument teile antakse?

Teie alalist elamisõigust ELi kodanikuna tõendab **alalise elamisõiguse tõend**, mis tuleb teile välja anda **võimalikult kiiresti pärast taotluse esitamist**. Teil ei ole kohustust seda taotleda, aga see võib aidata teil oma alalise elaniku staatust tõendada.

Ja teie pereliikmetele?

Teie **pereliikmed, kes on ka ise ELi kodanikud**, saavad samasuguse dokumendi.

Kolmandast riigist pärit pereliikmed peavad taotlema alalist elamisluba enne kui nende tavaline elamisluba kaotab kehtivuse. Neile peab andma alalise elamisloa **kuue kuu jooksul alates taotluse esitamise kuupäevast**. Alalist elamisluba uuendatakse automaatselt iga kümne aasta järel.

Karistused

Kui teie kolmandast riigist pärit pereliige ei täida nõuet taotleda alalist elamisluba, võib tema suhtes kohaldada proportsionaalseid ja mittediskrimineerivad karistusi. Samas ei tohi neid üksnes kõnealuse nõude rikkumise tõttu riigist välja saata.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklitest 19 ja 20**.

10. Võrdne kohtlemine

Millised muud õigused on teil siis, kui liigute elamiseks või töötamiseks mõnda teise ELi liikmesriiki?

Millised õigused on teil veel?

Kui liigute elamiseks või töötamiseks teise ELi liikmesriiki, saate kasutada mitmeid täiendavaid õigusi, mis muudavad liikumisvabaduse mõttekaks ja kasulikuks.

Võrdne kohtlemine

Kõige olulisem neist on **õigus võrdsele kohtlemisele**. Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 18 sätestatakse, et ELi õiguse reguleerimisalas ja ilma et see piiraks erisätete kohaldamist, on keelatud **igasugune diskrimineerimine kodakondsuse alusel**.

Direktiiv laiendab seda õigust pereliikmetele. See tähendab, et ELi kodanikke ja nende pereliikmeid, kes elavad vastuvõtva ELi liikmesriigi territooriumil, koheldakse lepingu reguleerimisalas **võrdselt selle ELi liikmesriigi kodanikega**.

Milliseid eeliseid see annab?

Võrdse kohtlemise põhimõtte tõttu **on teil õigus enamikele soodustustele ja hüvitistele** (eriti kõik sotsiaalsed hüved ja maksusoodustused), mida vastuvõttev ELi liikmesriik annab oma kodanikele. Näiteks:

Sõidusoodustus

Kui vastuvõttev ELi liikmesriik annab **sõidukaartide korral soodustusi** näiteks pensionäridele või suurtele peredele, on teil nendele samuti õigus, kui vastate asjaomastele nõuetele.

Registreerimistasud ja õppemaksud

Teil on õigus **saada haridust** täpselt samadel tingimustel kui kodanikel (*nt ei pea te maksma registreerimistasusid ega õppemaksu, kui riigi kodanikud neid ei maksa; ELi kodanike suhtes ei tohi kehtestada vastuvõtukoote, sest ELi liikmesriigid ei tohi võimaldada oma kodanikele eelistatud ligipääsu haridussüsteemile*).

Sotsiaalabi

Teil on õigus saada **sotsiaalabi** samadel alustel kui vastuvõtva ELi liikmesriigi kodanikud. Kas vastuvõtvas ELi liikmesriigis abistatakse **madala sisetulekuga peresid, makstes neile eluasemetoetust**? Kui jah, siis on ka teil õigus taotleda sellist toetust ning teid koheldakse samamoodi kui selle riigi kodanikke.

Erand – ligipääs sotsiaalabile esimese kolme kuu jooksul

Võrdse kohtlemise reeglist on tehtud üks oluline erand. Nimelt võivad **ELi liikmesriigid otsustada, et ei taga sotsiaalabi saamise õigust elamisperioodi esimese kolme kuu jooksul** teile ja teie pereliikmetele (*ja töötajate puhul isegi pikemaks ajaks*), aga seda üksnes juhul, kui te ei ole ei töötaja ega füüsilisest isikust ettevõtja.

Erand – õpilaste toimetulekutoetus

ELi liikmesriigid võivad samuti otsustada, et ei anna toimetulekutoetust õpinguteks (nt stipendiumide või õppelaenudena) muudele isikutele kui töötajatele, füüsilisest isikust ettevõtjatele, sellise staatuse säilitanud isikutele ja nende pereliikmetele. Kui olete juba omandanud alalise elamisõiguse, tuleb teile abi anda.

Tööle asumine

Teie pereliikmetel on sõltumata nende kodakondsusest **õigus asuda** vastuvõtvas ELi liikmesriigis **tööle või hakata seal tegutsema füüsilisest isikust ettevõtjana**. Sõltumata sellest, kas te töötate, õpite või vaid elate seal, võivad teie pereliikmed oma majandustegevust alustada sama korra alusel kui kohalikud.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **artiklitest 23 ja 24**.

11.

Piirangud

Millistel alustel võivad ELi liikmesriigid piirata liikumis- ja elamisvabadust?

Avaliku korra, julgeoleku ja rahvatervise huvides

ELi liikmesriigid võivad seada liikumis- ja elamisvabadusele piiranguid avaliku korra, julgeoleku või rahvatervise huvides.

Kõik sellised piirangud, näiteks riiki sisenemise keeld, elamisõiguse andmisest keeldumine või väljasaatmine peavad vastama direktiivis esitatud tingimustele.

Tagatised

Direktiiviga sätestatakse olulised tagatised, millega kindlustatakse, et selliseid piiranguid kohaldatakse ELi liikmesriikides õigesti.

Proportsionaalsus

Avaliku korra ja julgeoleku huvides võetud meetmed peavad olema:

- **proportsionaalsed** (*väljasaatmine on väga karm sekkumine isiku ellu ja peab olema proportsionaalne avaliku korra või julgeoleku rikkumise tõsidusega*) ning
- **tulenema üksnes asjaomase isiku käitumisest**, mis peab kujutama **tõelist, vahetut ja piisavalt tõsist ohtu**, mis kahjustab mõnd ühiskonna põhihuvi.

Täiendavad tagatised

Varasemad süüdimõistvad kohtuotsused **ei** tohi olla vaba liikumise ja elamise piiramise põhjuseks. Samuti **ei tohi** piiravaid meetmeid võtta lihtsalt ennetamiseks.

ELi liikmesriikidel on õigus kontrollida teie varasemat karistatust, aga nad ei tohi teilt nõuda ei sellekohast dokumenti ega nn hea käitumise tõendit.

Tegurid, mida võetakse arvesse

Enne väljasaatmisotsuse tegemist avaliku korra või julgeoleku huvides peab vastuvõttev ELi liikmesriik võtma arvesse järgmisi asjaolusid:

- kui kaua on asjaomane isik elanud tema territooriumil,
- isiku vanust, tervislikku seisundit, perekondlikku ja majanduslikku olukorda,
- isiku sotsiaalset ja kultuurilist integratsiooni vastuvõtvas ELi liikmesriigis ja
- sidemeid päritoluriigiga.

Alaliste elanike ja alaealiste suurem kaitse

ELi kodanikud ja nende pereliikmed, kellel on **alaline elamisõigus, on väljasaatmise eest kindlamini kaitstud**, sest neid tohib välja saata vaid avaliku korra või julgeoleku huvide **tõsise** rikkumise korral.

Vastuvõtvas ELi liikmesriigis **viimased 10 aastat** elanud ELi kodanike ja **alaealiste** [*st nooremad kui 18-aastased*] puhul on väljasaatmine õigustatud vaid siis, kui see on avaliku julgeoleku huvides **hädavajalik** (*alaealiste puhul võib väljasaatmine olla õigustatud ka juhul, kui see on vajalik lapse enda huvides*).

Rahvatervis

Rahvatervise huvides õigustavad liikumisvabadust piiravate meetmete võtmist **vaid kõige raskemad nakkushaigused**. Kui leidub kaalukaid tõendeid, et kontrollimine on vajalik, võidakse teilt nõuda kolme kuu jooksul alates saabumiskuupäevast tasuta tervisekontrolli läbimist.

Igal juhul ei tohi haigused, mis ilmnevad pärast kolme kuu möödumist saabumiskuupäevast, olla riigi territooriumilt väljasaatmise põhjuseks.

Menetluslikud tagatised

ELi kodanikke ja nende pereliikmeid kaitsevad ka järgmised **menetluslikud tagatised**.

Kirjalik teatamine ja edasikaebamine

Kui teid saadetakse ELi liikmesriigist välja või teil ei lubata riiki siseneda, peab:

- **otsustest teatama kirjalikult** nii, et asjaomane isik oleks võimeline **mõistma selle sisu ja mõju**,
- otsus sisaldama **täpset ja täielikku teavet otsuse aluste kohta** ja
- **otsus täpsustama kohtu või haldusorgani**, kellele asjaomane isik võib **kaebuse esitada**, ning **kaebuse esitamise tähtaja**.

Juurdepäas edasikaebamismenetlusele

Asjaomastel isikutel peab olema **juurdepäas vastuvõtva liikmesriigi kohtumenetlusele ja vajaduse korral haldusmenetlusele**, et kaevata edasi nende kohta kõnealustel alustel tehtud otsused või taotleda nende otsuste kohtulikku läbivaatamist. Menetluse käigus peab olema võimalik kontrollida, kas **otsus ning asjaolud**, millel kavandatav meede põhineb, on **õiguspärased**.

Kui koos väljasaatmisotsuse edasikaebamise või kohtuliku läbivaatamise taotlusega esitatakse ajutise korralduse taotlus kõnealuse otsuse täitmise peatamiseks, **ei või** tegelik väljasaatmine sellelt territooriumilt toimuda üldreeglina enne, kui ajutist korraldust käsitlev otsus on tehtud.

Väljasaatmine kui vabadusekaotusliku karistuse õiguslik tagajärg

Väljasaatmisotsuse võib teha vabadusekaotusliku karistuse õigusliku tagajärje või karistusena. Kui otsus tehakse sellel eesmärgil, kuid viiakse täide rohkem kui kaks aastat pärast selle tegemist, **peab ELi liikmesriik**:

- **kontrollima** enne nende isikute väljasaatmist, **kas kõnealune isik on sel ajal tõsiselt ohtlik avalikule korrale või julgeolekule** ning
- **hindama** enne nende isikute või nende pereliikmete väljasaatmist, **kas väljasaatmisotsuse tegemisest alates on asjaolud oluliselt muutunud**.

Sisenemiskeeld

Väljasaadetud ELi kodanikel ja nende pereliikmetel võidakse keelata avaliku korra või julgeoleku huvides riiki siseneda, kuid nad **võivad esitada sisenemiskeelu kehtetuks tunnistamise taotluse** pärast mõistliku aja möödumist ja igal juhul pärast kolme aasta möödumist lõpliku otsuse täideviimisest.

Kuritarvitamine ja pettus

Õiguste kuritarvitamise või pettuse, näiteks fiktiivabelude või võltsitud dokumentide puhul võivad ELi liikmesriigid võtta vajalikke meetmeid, millega keelduda direktiivist tulenevate õiguste tunnistamisest, lõpetada selliste õiguste kehtimine või tühistada need õigused.

Kust leida lisateavet?

Käesolevas jaotises käsitletud teema täpse juriidilise sõnastuse leiate direktiivi **VI peatüki artiklitest 27–33 ja artiklist 35**.

© iStockphoto.com

Töötajate vaba liikumise üleminekukord

12.

peatükk

Töötajate vaba liikumise üleminekukord

ELi liikmesriigid võivad ajutiselt piirata **2004.** ja **2007.** aastal ELiga ühinenud riikide kodanike õigust tööle asuda: üleminekukord võimaldab neil lükata edasi ELi õigustiku kohaldamist töötajate vaba liikumise suhtes, mis tagab õiguse tööle asuda, ning kohaldada selle asemel riiklikke norme.

Selle tulemusena võidakse nõuda Eestist, Leedust, Lätist, Poolast, Slovakkias, Sloveeniast, Tšehhi Vabariigist ja Ungarist (kuni 30. aprillini 2011) ning Rumeeniast ja Bulgaariast (kuni 31. detsembrini 2013) pärit töötajatelt tööloa, kui nad soovivad teises ELi liikmesriigis tööle asuda.

Lisaks sellele võivad ELi liikmesriigid jätta kohaldamata teatavad erisätted, mis käsitlevad ELi töötajate elamisõigust, kuid seda vaid vajaduse korral. Näiteks võib ELi liikmesriik, kes nõuab kauem kui kolm kuud kestva riigis elamise registreerimist asjaomases asutuses, nõuda ka seda, et eespool nimetatud riikidest pärit töötajad, kes peavad taotlema tööloa, esitaksid lisaks töötöendile või tööandja kinnitusele tööle võtmise kohta ka nimetatud tööloa.

Kust leida lisateavet?

Kui teil on vaja leida lisateavet selle kohta, kas ELi liikmesriik, kus sooviksite töötada, piirab tööle asumise õigust, või soovite rohkem teada sealsete töö- või elamistingimuste kohta, tutvuge palun veebisaidiga <http://ec.europa.eu/eures> kust leiate **igakülgset teavet töötajate vaba liikumise kohta**.

Lisaks võite tutvuda **komisjoni juhendiga töötamise kohta teises ELi liikmesriigis**, mille on koostanud tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektoraat ning mis on kättesaadav aadressil:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=25&langId=et&pubId=215&type=2&furtherPubs=yes>

Kuidas kaitsta oma õigusi?

13.

peatükk

Kust leiate lisateavet?

Mida saate teha, kui arvate, et teie õigused ei ole piisavalt kaitstud?

Kust saab tasuta teavet?

Täiendavat teavet vaba liikumise ja elamise õiguse kohta võite leida Euroopa Komisjoni veebiportaalist **Teie Euroopa**: <http://ec.europa.eu/youreurope>

Lisaks võite tutvuda Euroopa Komisjoni **õigusküsimuste peadirektoraadi** veebisaidiga aadressil: http://ec.europa.eu/about/ds_et.htm

Kui soovite tutvuda vaba liikumist käsitlevate ELi õigusaktidega, võite külastada Euroopa Komisjoni veebiportaali **EUR-Lex**, mis sisaldab ELi õigusakte ja asub aadressil:

<http://eur-lex.europa.eu/et/index.htm>

Kas leiate, et teie õigusi on rikutud?

Kui arvate, et **teie õigust vabalt liikuda ja elada on rikutud**, peaksite pöörduma kaebusega riigi pädevate kohtute või haldusasutuste poole. Palun pange tähele, et riiklikud kohtud on ainsad asutused, kes võivad välja nõuda kahjutasu või nõuda asutustelt, et nood alustaks või lõpetaks mingi tegevuse. Abi saamiseks peaksite võtma ühendust kohaliku õigusnõustajaga.

Kodanike nõuandeteenistus on üle-euroopaline teenistus, mis pakub vajadusele vastavat õigusosalast nõu teie õiguste kohta Euroopa Liidus. Vastatakse tasuta kaheksa kalendripäeva jooksul mis tahes Euroopa Liidu ametlikus keeles. Lisateavet saate aadressilt <http://ec.europa.eu/citizensrights>

Kui arvate, et teie probleem tekkis seetõttu, et **riigi ametiasutused kohaldasid riigi ja ka ELi õigust valesti**, võite kasutada **SOLVIT**-veebisüsteemi, mis on probleemide lahendamise võrgustik, milles ELi liikmesriigid teevad koostööd, et lahendada probleeme kohtumenetlust algatamata. Lisateavet saate aadressilt <http://ec.europa.eu/solvit>

Kui leiate, et teie ELi kodaniku õigused ei ole tagatud ning te olete juba kasutanud eespool nimetatud edasikaebamisvõimalusi, võite esitada oma kaebuse **Euroopa Komisjonile** aadressil http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_forms_et.htm

Lisaks on teil õigus esitada **petitsioon Euroopa Parlamendile**. Petitsiooni saate esitada aadressil

<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=49&language=ET>

ET

ISBN 978-92-79-15765-3

9 789279 157653